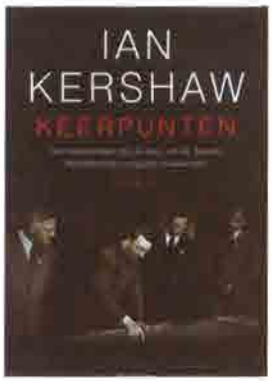
hun belang was om het Britse empire te helpen zichzelf te verdedigen, ongeacht de kosten. Hij kwam met de vergelijking van de brandslang. Niemand zou in het dagelijks leven tegen zijn buurman wiens huis in brand stond zeggen: 'Buurman, mijn tuinslang heeft 15 dollar gekost; je moet me er dus eerst 15 dollar voor betalen!' Kershaw analyseert ook onder meer Mussolini's besluit een graantje mee te pikken van Hitlers successen, Stalins besluit zich na de start van operatie-Barbarossa te herpakken, Japans besluit om Pearl Harbor aan te vallen en Hitlers keuze om de VS de oorlog te verklaren. Die mysterieuze stap was logisch: Hitler wist dat hij de oorlog niet meer kon winnen en speelde alles-of-niets: hij anticipeerde op de onvermijdelijkheid van een oorlog met de VS.
De auteur maakt alleszins aannemelijk dat het verloop van de Tweede Wereldoorlog is bepaald door beslissingen tussen mei 1940 en december 1941. Hitlers besluit de Joden te vernietigen, vormt de meest verstrekkende en meest onmenselijke van alle. Alternatieve 'oplossingen' werden niet meer gewogen. Zij vormt een dramatisch hoogtepunt in dit omvangrijke boek, dat de lezer van begin tot eind boeit.

Jan van Oudheusden

NORMAN DAVIES, *EUROPA IN OORLOG, 1939-1945*.
(SPECTRUM, UTRECHT 2007), 543 BLZ., PRIJS € 30,95.

Vraag een willekeurige bovenbouw klas naar de meest bloedige veldslag uit de Tweede Wereldoorlog en er zal Normandië gezegd worden. Vraag diezelfde klas naar het grootste concentratiekamp en het antwoord zal ongetwijfeld Auschwitz zijn. Onze jeugd is opgevoed met de verhalen over D-Day en Anne Frank en ziet de oorlog vanuit dat perspectief. 'De oorlog' begint hier dus ook op 10 mei 1940. Voor de Polen, de Britten en de Fransen begint de oorlog een jaar eerder, voor de Amerikanen en de Russen een jaar later. De Russen zijn overwinnaars en slachtoffers; de Duitsers verliezers, maar vooral de daders.
Dit traditionele beeld gaf problemen, omdat de nationale voorstellingen niet met elkaar spoorden. De Baltische staten en delen van Polen, Roemenië en Finland werden al voor 1941 door de Sovjetunie bezet. Kon een slachtoffer – de Sovjetunie – ook een agressor zijn? En was de Duitse aanval op Frankrijk wel een daad van agressie, als Frankrijk Duitsland zelf in september 1939 de oorlog had verklaard? Decennia moffelden men deze vragen weg; het grote kwaad kwam uit Nazi-Duitsland en de rest van Europa was daar slachtoffer van en het eigen volk uiteraard het meest, maar dat had zich wel heldhaftig verzet.
Vanaf de jaren zestig klonk in West-Europa kritiek op het optreden van de eigen overheid en bevolking tijdens de bezetting; de voorstelling van slachtoffers en daders werd daarmee minder overzichtelijk. En na het ineenstorten van het Sovjet-imperium kon niemand er meer om heen: ook het communisme in de Sovjetunie was misdadig geweest. Oost-Europese landen konden hun 'bevrijding' eindelijk als een nieuwe bezetting gaan beschrijven. En ten slotte waren er de Duitsers die voorzichtig onder de loden last van hun eigen verdoemde geschiedenis uitkropen. De bombardementen op de Duitse steden, de verkrachting van honderdduizenden meisjes en vrouwen door de soldaten van het Rode Leger, het kon allemaal, voorzichtig, verteld worden.
Davies heeft geen revisionistische studie geschreven over de Tweede Wereldoorlog. Eerder een realistische. De Tweede Wereldoorlog was vooral een strijd tussen twee meedogenloze totalitaire regimes: de beslissende strijd is geleverd aan het Oost front en de soldaten aan beide kanten waren vooral slachtoffer van hun eigen regime. Alleen al in de slag bij Koersk kwamen meer Russen en Duitsers om dan aan de Amerikaanse kant in Europa in de hele oorlog. De Tweede Wereldoorlog was geen strijd tussen goed en kwaad; de bevrijders van Auschwitz hadden thuis concentratiekampen die even wreed waren. En de 'bevrijde' volken van Oost-Europa moesten nog meer dan vijftig jaar zuchten onder een totalitaire dictatuur.

Hans Pols

